

A MAGYAR TÁRSADALMI GYERMEKVÉDELEM

ÍRTA: GYÓRI IMRE

A társadalmi gyermekvédelem Magyarországon az udvarházakban kezdődik. Már a múlt század derekán nyomaira akadunk az első családi kórházaknak, amelyekben a kúriák nemes asszonyai szegény beteg gyermekeket ápolnak. Bizonyára évszázadokkal ezelőtt is voltak azonban már vagyonos családok, amelyek kiváltságos helyzetükben nem feledkeztek meg az elhagyott gyermekekről, formailag azonban csak mintegy száz esztendővel ezelőtt öltött testet az a gondolat, hogy a magukra hagyott gyermekekről, akiknek az akkori idők törvényei alapján nem volt jogcímük arra, hogy az állam, vagy a község eltartsa és felnevelje őket, a társadalomnak kell gondoskodnia. Az állam Magyarországon nagyon sokáig nem foglalkozott semmilyen formában a gyermekvédelemmel, amely teljesen a községekre hárult tehát, ezek azonban, érthető okokból, minden felmerült esetben igyekeztek kivonni magukat az alól a kötelezettség alól, hogy egy-egy gyermek felneveléséről gondoskodjanak.

1929 április ötödikén múlt száz esztendeje annak, hogy az első olyan intézményt, amely az Országos Gyermekvédő Liga programjával dolgozott Budapesten, megszervezték. A bécsi titkos levéltárban találták meg az erre vonatkozó bizalmas jelentéseket, amelyeknek tartalmáról Tábori Kornél érdekes részleteket mond el az Országos Gyermekvédő Liga gyermekvédelmi lapjában.

– A referátumokat – írja – gróf Majláth János küldte. Ezt azonban nem szabad összetévesztenünk a sokat emlegetett *condens* vagy éppen rendőri *Meldungok*kal. Csak informatív közlés volt a két alkalommal Bécsbe juttatott anyag, mert hisz akkortájt minden ilyen társadalmi megmozdulásról szokás és ajánlatos is volt az udvari köröket értesíteni hogy a hatósági jóindulatot és engedélyt biztosítsák.

– Brunswick Terézia grófnő volt a gyermekvédő intézmény igazi alapítója; de az egyesületi választmányának még tagja sem lehetett, – csak azért, mert *nő* volt. Pedig nála alaposabban senki sem ismerte a gyermekmentés módszereit; hiszen már 1808-ban elutazott Pestalozzihoz, akinél Yverdunban gondosan tanulmányozta a gyermeknevelést, a pedagógia minden ágát. Később pedig Angliában végzett kimerítő stúdiumokat. Beethoven halhatatlan ideálja nemcsak a zene mesterét látta szívesen a bécsi palotában és a martonvásári kastélyban, hanem a tanítás mestereit és egyszerű művelőit is.

– Áll még Budán a kedves öreg ház, amelyben az *Ángyaidat* megnyitotta öt esztendővel az angliai tanulmányút bevégezése után. József nádor és különösen a jóságos Dorottya főhercegnő állandó segítése révén tudta hosszú, nehéz előkészület után elérni, hogy az első kisdédóvót még 1829-ben követte Budán és Pesten a második és harmadik intézet.

– A „szívek vezére” sok tekintetben épp azt a nemes ötletet igyekezett megvalósítani, amely később gróf Edelsheim-Gyulai Lipót koncepciója volt, hogy a társadalom széleskörű bevonásával segítsen a szegény gyermekeken.

Elképzelhetetlenül nehéz feladat volt ez akkor, különösen egy nő számára. A Kisdédóvó Egyesület azonban három évi munka árán megalakult s tantervét és tanszereit a grófnő Londonból hozatta meg. A központi „választottságban” többek között Fáy András, Lónyay Gábor, báró Jósika Miklós és báró Wesselényi Miklós foglalt helyet. A grófnő csak mint egyszerű tag szerepelt a névsorban ezzel a jelzéssel: „szerzetes dáma”.

Az Országos Gyermekvédő Liga mai vezetőinek, illetve igazgatósági tagjainak ősei közül a Széchenyi, az Apponyi, a Radvánszky, a Vay és a Huszár családok tagjai buzgólkodtak már akkor. Gróf Festetich Leo, az első nyilvános zeneiskola megalapítója, a Pest-danub Hangászegyesület elnöke, a Nemzeti Színház későbbi igazgatója vállalta az elnöki tisztelet és 4000 pengőforint alapítványt tett vezérigazgatói és más fizetésekre. Az egyesület tagjai évenként 6 ezüst forintot fizettek egy-egy részvény fejében. Az uralkodó 100 pengőforint kegyes adományt juttatott, Szentkirályi Móric alelnök, Wesselényi és gróf Eszterházy Károly ugyanannyit, később-Batthyány Fülöp herceg „éppen azon időtájban, midőn a vészhozó árvíz által károsultak is segély után esdeklének, 500 p. f.-ot”. Wesselényi, báró Jósika Jánosné, Khuen Mária grófnő és a gyomai Wodianer Sámuel egy-egy épületet „emelének”.

A Központi Képzőintézet Tolnán volt Festetichnél és csak évekkel később helyezték át a fővárosba, még pedig a Valero-utcába, amelyen túl akkor. üres homokföldek s itt-ott zöldséges kertek voltak. Hogy mifajta gondok terhelték akkor a választmányt, jellemzi az 1845-ben írt „Évlapok”-nak ez az intim részlete:

– A Valero-utca – melyben intézetünk épülete áll – a városi tanácshoz intézett folyamodásainkra kiköveztetvén, ezáltal különösen az intézetbe járó kisdedek egészségének a ronda pesti posvány kigőzölgéseitől s az égető homok veszélyeitől megóvása eszközöltetek.

Szépen lendített az egyesületen az, hogy Orsenigo Cesare pápai nuncius úr egyik előde, Apporti Ferrante olasz tudós apát a magyarországi intézetek történetét röviden megírta és azt „különösen derék hazánkfia, Mészáros Lázár (akkor ezredes egy itáliai garnizonban) segedelmével olasz nyelven röpirat alakjában kiadta, s így kedves hazánk e részben is jobb oldaláról ismertetett meg a külföld előtt”.

A központi intézet 1844-ben 80 rk., 4 ágostai és 5 izraelita, nyelvre nézve pedig 6 magyar, 1 cseh és 82 németajkú kisdedet gondozott. Az összes bevétel egy év alatt 11.566 fjt, a kiadás pedig 20.875 fjt volt.

AZ ELSŐ NAGY LÉPÉS

A magyar gyermekvédelmi törvény, amely intézményessé tette a gyermekvédelmet mindössze huszonnyolc esztendő. Amikor Széll Kálmán a törvényt a képviselőház elé terjesztette, a gyermekhalandóság olyan méretű volt Magyarországon, amely a cári Oroszországban uralkodó állapotokra emlékeztetett.

Szalárdy Mór orvos, a gyermekvédelem egyik lelelkesebb apostola, már jóval előbb nyilvánosságra hozta a gyermekhalandóságra vonatkozó megdöbbentő adatait, amelyek ijesztő perspektíváját mutatták a legközelebbi évtizedeknek. Szalárdy kimutatta, hogy ha az állam és a társadalom vállvetett munkával nem segít a nagy bajon és nem találja meg a módját annak, hogy a gyermekhalandóság arányait a normális keretek közé szorítsa, a katasztrófa elkerülhetetlen. És mit értett Szalárdy katasztrófa alatt?

Erre is megadta a választ következő drámai kimutatásában:

„Anglia lakossága – állapította meg Szalárdy – hetvenkét év alatt, Ausztriáé százötvenév alatt, Franciaországé kétszázharminchat év alatt, Magyarországé pedig, ha a gyermekhalandóságot csökkenteni nem tudjuk, négyszázhuszonhárom év alatt kétszereződik csak meg”.

Szalárdy megkongatja a vészharangot és mégis hosszú évek múlnak el, amíg akad egy államférfi, aki megéri a rettenetes mementót. Széll Kálmán 1908-ban miniszterelnök lesz és kormányzati programjának egyik legfontosabb pontjával jelöli meg a gyermekvédelmet.

Három évvel később már be is terjeszti törvényjavaslatát az állami gyermekmenhely felállításáról.

A javaslatnak voltak ellenzői, de Széll Kálmán lelkében annyira élt a gyermekvédelem törvényes megszervezésének ügye iránti szeretet, hogy a szó teljes értelmében állását kötötte terve megvalósításához. Parlamenti beszédében szószerint a következőket mondta:

– Azok a célok, amelyeknek megvalósítására ez a törvényjavaslat szánva van, nemcsak a jótékonyság és az emberszeretet nemes érzelméből fakadnak és nemcsak ezek által vannak indokolva, hanem egyúttal fontos nemzeti célok is. Magyarország népességének szaporulata ugyanis a legnevezetesebb és legnagyobb nemzeti célok egyike. Úgy látom, a t. Ház rokonszenvenvel fogadja ezt a dolgot és belátja, hogy *emberemlékezet óta nem történt e téren semmi*.

Széll Kálmán egészen rövid idő alatt teljessé tette nagy művét és megalkotta a törvényt a közsegélyre szoruló hét éven felüli gyermekek gondozásáról és amidőn tíz évvel később a képviselőházban tartott emlékezetes beszédében az ország pénzügyi fejlődésének képét megrajzolta, a betegápolás és a talált gyermekek eltartási költségeinek *korlátozására* irányuló tervet a következő kijelentéssel utasította vissza:

– Egészen őszintén be kell vallanom, hogy sohasem tettem ennek az országnak az érdekében nagyobbát, általam szeretettebbet, mint aminő a gyermekvédelem, amit annak idején én alkottam meg. Itt nem engedek. Mert itt nem lehet és nem szabad engedni akkor, amikor ennek révén negyven-, ötven-, hatvanezer gyermeket mentünk meg évente ennek az országnak, melynek populációja növelésére olyan nagy szüksége van. Én ezen a téren egyetlen gyermeket sem hanyagolnék el, hanem fokozott mértékben tennék meg mindent, ami e tekintetben eddig történt.

Széll Kálmán korszakos művének létrehozásával kétségtelenül megkönnyítette a társadalomnak azt a feladatát, hogy kivége a maga részét abból a köteles munkából, amely a gyermekvédelem terén reá hárult. Hatalmas társadalmi intézmények keletkeztek, amelyek nemzetközi viszonylatban is jelentős arányúak, amilyen például a Gyermekvédő Liga és a Stefánia Szövetség, de számtalan kisebb gyermekvédelmi szerv is szakadatlanul sorompóban állott, hogy az államot a gyermekmentés munkájában támogassa. Sajnos, a háború olyan irtózatot teremtett, az elhagyott gyermekeknek olyan mérhetetlen sokasága lepté el a háború után nemcsak a fővárost, hanem a vidéki városokat is, hogy ez új probléma elé állította a gyermekvédelem hivatott tényezőit. Ahogy nőtt a háború halottjainak és nyomorékjainak száma, olyan mértékben szaporodott az az új gyermektípus, amelyet a legjellemzőbben talán *háborús gyermeknek* nevezhetünk. Százával kóborolt már a pesti utcán a kolduló, bujkáló, tolvajlásból élő, egy falat kenyérért a legvakmerőbb cselekedetekre is vállalkozó pesti gyerek, amikor a rendőri krónika végre reá irányította a figyelmet. Ez a krónika esztendőig a legszomorúbb tükörképe volt a magyar gyermeknyomornak. Voltak évek, amikor az egymillió lakosú Budapesten tízszer annyi csavargó, kolduló és bűnöző gyermeket vontak felelősségre az illetékes hatóságok, mint a nyolcmillió lakosú Londonban. Mégis esztendőig tartott, amíg úgy ahogy likvidálni lehetett ezt a kétségbeejtő helyzetet.

A NEMZETKÖZI GYERMEKVÉDŐ SZÖVETSÉG RIADÓJA

Közvetlenül a háború után, Genfben megalakult a *Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség*, amelynek az volt a feladata, hogy nemzetiségre, felekezetre és fajra való tekintet nélkül az egész világon állítsa talpra az elhagyott gyermekek millióit, mert hiszen kétségtelen, hogy a

háború után más országokban is sokkal nagyobb volt az elhagyott és bűnöző gyermekek száma, mint a háború előtti években.

A Gyermekmentő Szövetség 1923 november 21-én az Eiffel-torony rádióállomásáról az elhagyott gyermekek érdekében a következő kiáltványt bocsátotta ki „a művelt nemzetekhez”:

1. Minden gyermek számára módot kell nyújtani arra, hogy testileg és lelkileg normálisan fejlődhessenek.

2. Minden éhező gyermeket táplálni kell. Minden beteg gyermeket ápolni kell. Minden hátramaradott, egyedülálló gyermeket bátorítani kell. Minden eltévelyedett gyermeket meg kell téríteni. Minden árva gyermeket és minden magára maradt gyermeket fel kell keresni és talpra kell állítani.

3. Nagy nyomor esetén a gyermeknek kell elsősorban segélyt nyújtani.

4. A gyermeknek lehetővé kell tenni a megélhetést és minden kizsákmányolás ellen meg kell védeni.

5. A gyermeket olyan szellemben kell nevelni, hogy legjobb tehetségeit embertársai szolgálatába állítsa.

Az európai kultúr államok túlnyomó része, de különösen Németország és Csehország a genfi kiáltvány szellemének megfelelően a szó teljes értelmében *ujja is építette* gyermekvédelmi berendezkedését. Magyarország, sajnos, nem tudott lépést tartani a nyugati államok gyermekvédelmének rohamos fejlődésével és így több éven át kénytelen-kelletlen igénybevette a humánus külföldi segítő kezét, amely, semmi kétség, a humanizmus megértő szellemétől vezérelve nyúlt át a trianoni határokon, hogy sokezer beteg magyar gyermeknek visszaadja egészségét és sokezer nélkülöző magyar gyermeknek kenyeret adjon. A trianoni Magyarország gazdaságilag tönkrement társadalma és a legkétségbeejtőbb pénzügyi gondokkal küzdő kormánya nem csinálhatott önértéki kérdést abból, hogy a jóhiszemű és jóindulatú Hollandia és Svájc nemes baráti gesztussal, mint a szegény és elhagyott magyar gyermekek patrónusa jelentkezett. Hiszen a gyermeknyomor itthon a tetőfokán állott ekkor, a főváros periferiáin ezrével éltek elhagyott, vagy gondozatlan gyermekek emberhez méltatlan életet.

A trianoni dráma belső látképének legijesztőbb színfoltjai voltak azok a nyomortanyák, amelyekben a pesti gyermekek ezrei, talán tízezrei tengődtek éveken keresztül olyan viszonyok között, amelyeket csak a leglázasabb agyvelő tud elképzelni.

A LEGSZOMORÚBB STATISZTIKA

– Elhagyott gyermek mindig volt Budapesten. Ez a típus hozzátartozik a világvárosok életéhez. Kitermeli magából a metropolisok gazdasági élete, amelynek rideg törvényei könyörtelenül elnyelik a gyengét és a védtelent.

Az amerikai társadalom impozáns áldozatot hozott, hogy a Boys Club Federationok szervezetét olyan arányúvá tegye, amely alkalmas arra, hogy minden elhagyott, vagy nyomorgó gyermeket falai közé fogadhasson és megmentsen a jövő számára. Az Egyesült Államok nagy városaiban ma már körülbelül ötszáz Citysen Making tartja nyitva kapuit, hogy azokon át dédelgető karjai közé fogadja az utca elhagyott gyermekét. Ezekben az épületekben sarjadjik Amerika jövő élete, mert ezekből az épületekből Amerika jövő nemzedékének egyik leghasznosabb, legdolgosabb, legjobban nevelt rétege vonul tele munkakedvvel és ambícióval Amerika gazdasági életébe.

A magyar társadalom erejét nem hasonlíthatjuk össze az amerikai társadalom anyagi erejével. A mi társadalmunk kétségtelenül joggal hivatkozhatik arra, hogy a háború alatti és a háború utáni válságos gazdasági években olyan sebeket kapott, amelyeknek kiheverésére még hosszú időre van szüksége. Következésképpen nem is várható tőle akkora áldozatkészség, mint az amerikai társadalomtól, amelynek erőforrásai a háborúban megduzzadtak. A magyar társadalom tehát éppen úgy nem felelős azért a szörnyű állapotért, amelybe hozzávetőleges becslés szerint huszonöt-harmincezer gyermek – túlnyomó részben a háborúban elesett, vagy fogságba jutott katona, hadirokkant és menekült gyermeke – a háborút követő években jutott, mint válságos gazdasági helyzettel küzködő állam.

A háború harmadik esztendejében Hágában egy statisztikát készítettek, – alább röviden már utaltunk erre a statisztikára – amely megállapítja többek között, hogy 1916-ban a tizenhét legnagyobb angol városban, Londont is beleszámítva, amelynek egymagában nyolcszor annyi lakosa van, mint Budapestnek, az angol és ír gyermekbírák tizennégyezer gyermeket vontak különböző bűnökért felelősségre. Ugyanebben az évben Budapesten egyedül 14.256 gyermek állt bírái előtt.

Három évvel később, 1919-ben, Berlinben, ahol akkor ugyancsak alapos volt a felfordulás, 2681, Budapesten pedig 9342 volt csak a fiatakorúak bírósága által felelősségre vont gyermekek száma.

Az a megdöbbentő helyzet, amelyre ez a félelmetes statisztikai adat rávilágít, sajnos, a későbbi években sem javult észrevehetően.

A háború utolsó évében, 1918-ban 11 ezer gyermek felelt bűneiért a fiatakorúak bíróságának. Ezek a gyermekek 9394 bűnügyben szerepeltek mint vádlottak. Két évvel később, 1920-ban 6635 bűnügyben 8600 gyermek, 1921-ben 5520 bűnügyben 7000 gyermek, 1922-ben 4757 bűnügyben 6300 gyermek, 1923-ban 5512 bűnügyben 6700 gyermek, 1924-ben 4300 bűnügyben 5500 gyermek, 1925-ben 3839 bűnügyben 5400 gyermek és 1926-ban 3333 bűnügyben 4800 gyermek fölött ítélkezett a budapesti királyi büntetőtörvényszék, mint a fiatakorúak bírósága, amelynek hatásköre azonban kizárólag a főváros területére terjed ki.

Ezek a bíróság hivatalos statisztikai adatai, amelyek azonban, ha a gyermekbűnözés egész területét áttekintjük, meg sem közelítik a valóságot. A gyermekvédelmi törvény ugyanis annyira elasztikus, hogy az egyes hatóságok, a nap-nap után szemük előtt lejátszódó drámák befolyása alatt érzelmi okokból, az esetek túlnyomó részében már a saját hatáskörükben elintézik a fiatakorú bűnözők ügyét. Segíteni kell – és a funkcionárius cselekszik. Cselekszik, mert az az érzése, hogy a több, mint egy negyed évszázaddal ezelőtt készített törvény, amelynek utasításai szerint el kellene járnia, bizonyos esetekben emberi okokból nem kötheti meg a kezét.

A bűnöző gyermekek jelentékeny része tehát nem jut el soha a fiatakorúak bírósága elé. Azokra a bűnöző gyermekekre, akik razziákon jutnak a rendőrség kezére, vagy akik csatangolásaik közben ütköznek a rendőrbé, csaknem minden esetben már a rendőrség kirója a büntetést. A gyermekrendőrség, vagy a rendőrség bűnügyi osztálya egyszerűen a saját ügyének iktatja be az eléje állított fiatakorú gyermek ügyét.

Hozzávetőleges, de, a valóságot feltétlenül nagyon megközelítő számítások szerint, a háborút követő első években, azoknak a gyermekeknek a száma, akiket csavargás, koldulás, kisebb-nagyobb szélhámosság, vagy más bűncselekmények miatt a gyermekrendőrség, a rendőrség bűnügyi osztálya és a fiatakorúak bírósága elé állítottak, megközelítette a *huszonötezret*.

A legszomorúbb statisztikai adat, amelyet *valaha*, kultúrváros élete produkált. Se többet,, se kevesebbet nem jelent ugyanis ez a szörnyű szám, mint azt, hogy azokban az években

Budapest lakosságának két és fél százaléka bűnöző gyermek volt és hogy Budapesten a lakosság lélekszámához viszonyítva átlag ötvenszer akkora volt a bűnöző gyermekek száma, mint Európa más nagy városaiban.

A közel nyolcmillió lakosú Londonban – és ez a tény talán a legjobban megvilágítja ennek a számnak az ijesztő nagyságát – 1926-ban mindössze 2000 gyermeket vontak felelőségre a büntető hatóságok. És hogy egy ennél még meggyőzőbb példára utaljunk, rámutatunk Zürichre, ahol egyetlen bíró látja el a kanton egész területén a bűnös gyermekek fölötti ítélkezés feladatát. A zürichi kantonban, amelynek több lakója van, mint Budapestnek, ennek a gyermekbírónak a múlt évben alig akadt dolga. Mindössze 400 gyermeket állítottak eléje. Ez abban az évben a huszadrésze volt a budapesti bűnöző gyermekek számának.

Gyermekvédelmi berendezésünk már a békeévekben sem volt olyan megalapozott, hogy kibírta volna azokat a megterhelteket, amelyeket a háború zúditott reá. A nyomortanyák gyermekei ezrével csatangoltak az utcákon, amelyek háborús mozgalmasságukkal ezer látnivalót nyújtottak nekik és ezer alkalmat szolgáltattak arra, hogy a mindennapi betevő falatot megszerezzék maguknak. A nyitott üzletek túlnyomó része már nélkülözte ekkor a férfifelügyeletet. Csak a kezüket kellett kinyújtaniok, csak egy kicsit óvatosaknak kellett lenniök és már odébb is állhattak a háborús utca zsibongó forgatagában apró zsákmányaikkal.

Eleinte külön-külön hajtották végre kis üzelveiket, de később, amikor öntudatosabbak és tapasztaltabbak lettek, a büntetéstől való ösztönszerű félelmük szervezkedésre készítette őket. És 1916 végén, a háború harmadik esztendejében, a rendőrség bűnügyi krónikájának tanúsága szerint, a nyomortanyáknak ezek az apró penészvirágai már rablóbandákba tömörülnek és a téli hónapokban valóságos rémei a széncsúzdáknak, a fatelepeknek és a tüzelőanyaggal megrakott vasúti kocsiknak.

A kommun utáni zavaros időkben a gyermekbűnözés már komoly formákat ölt. A budai hegyek között, a fővárostól távolabb fekvő kirándulóhelyeken fiatal suhancok revolverrel támadják meg a kirándulókat, akik kénytelenek voltak értéktárgyaikat a gyermekbanditáknak átadni. A rendőrség bűnügyi osztályára hivatkozunk, hány olyan esetben kellett a detektíveknek nyomozást végezniök, amikor egészen fiatal fiúk tervszerűleg kieszelt rablótámadásokat hajtottak végre.

A gyermekvédelem csődjének ijesztő évei voltak ezek, pedig emberbarátok, szociológusok és pedagógusok, kriminalisták és orvosok ekkor már javában vitatkoztak, ankéteztek gyermekvédelmünk fogyatékoságairól. Nem egyszer hangzottak el a nagy probléma félelmetes mélységeit megvilágító szónoklatok a parlamentben is, de történni, sajnos, nem sok történt. Nem lett semmi eredménye annak a felhívásnak sem, amelyet a magyarországi munkások gyermekbarát egyesülete bocsátott ki 1922-ben a tél beköszöntése előtt:

„Minden öt percben meghal egy magyar gyermek a nyomorúság miatt – hangzott a felhívás. – A közeledő tél pedig csak súlyosbítja a helyzetet. A külföldi segítő missziók távozásával most már csak saját erőnkre támaszkodhatunk. Emberek, pusztul a jövő nemzedék!”

AZ ÁLLAM ÉS A TÁRSADALOM KÖZÖS FELADATA

Az intézményes gyermekvédelem, helyesebben az ezt megelőző gyermekmentés nagy munkáját – mert Magyarországon egyelőre, sajnos, ez utóbbira nagyobb szükség van még, mint az előbbire – nem lehet teóriákkal elintézni. Az egyébként bármilyen szép és nemes intenciók által sugalmazott ideális elgondolások helyett, – az elmúlt években özönével hal-

lottunk ilyeneket a gyermekvédelmi egyesületek gyűlésein és a különböző ankéteken – radikális intézkedésekre van szükség. A társadalmi élet legmélyebb és legégetőbb problémája a gyermeknyomor, amelyet nem szabad az elvont elméleti szociológia szemüvegén át megítélni.

– Nézzük-e könnyel tovább, hogy a magyar élet ezer és ezer erős gyökérszála – mondotta a Gyermekvédő Liga egyik közgyűlésén Vass József népjóléti miniszter – az élethez szükséges levegő hiánya miatt magárahagyatottságában elpusztuljon?

Mielőtt azonban a miniszter drámai kijelentését megtette volna, szükségesnek tartotta, hogy a kormánynak a gyermekvédelemmel kapcsolatos álláspontját félreérthetetlenül kifejtse.

– Onnan indulok ki, – mondotta, – hogy a gyermek kultúrája az egész nemzet kultúrájának fundamentuma. Ha a gyermekkultúra, mint fundamentum, nincs kellőképpen aláépítve, meginoghat és összeomolhat az egész nemzet épülete. Pedig óriási érdeke a nemzetnek, hogy jövőjét biztosítsa. Látom a modern gyermeknek nagy kultúrátlanságát, fölmerül tehát a kérdés, kik vannak hivatva ennek megszüntetésére? Az ember gondol az államra, a nagy ismeretlenre, a társadalomra és természetesen a szülőre. Az állam önmagában ezt a kérdést maradék nélkül megoldani nem tudja. Valóságos tragikum az, hogy az állam nem képes megvalósítani azokat a gondolatokat, amelyeket a legjobban szeretne és az egyén nem képes megkapni tőle azt, amire nagy szüksége van. Kell, hogy a társadalom öntudatára emelkedjék saját kötelességének. A közjó kiművelése katexohen az állam feladata, – hangoztatják – de a nagy magiszter, az élet, megtanít arra, hogy ez másképpen van, hogy egyoldalú marad az állam munkája, ha a társadalom, mint fontos faktor, nem vesz részt benne.

Vass József népjóléti miniszternek, a magyar filantrópia legilletékesebb és leghivatottabb tényezőjének a nyilatkozata szerint tehát a társadalomnak okvetlenül jelentékeny szerepet kell vállalnia a gyermekvédelemben. Semmi kétség: a miniszter, aki a legjobban ismeri az állam, illetőleg a saját tárcájának az anyagi erőit, tudja, hogy mit mond és kétségtelen az is, hogy amit mond, azt jóhiszeműen és céltudatosan mondja. De az is bizonyos, hogy semmiesetre sem az együttérzés és az emberszeretet hiánya volt az, amely az elhagyott gyermekek tízezreit a társadalom támogatásától megfosztotta, hanem azok a súlyos gazdasági viszonyok, amelyek a háború utáni Magyarországon a középosztályra neheztedek. Ilyen körülmények között érthető az a rokonszenv, amellyel állam és társadalom leghatalmasabb és legtevékenyebb gyermekvédelmi intézményünknek, a Gyermekvédő Ligának azt a nemes és józan munkáját fogadta, amely lehetővé tette, hogy évenként a nyomorgó gyermekek ezrei külföldön tölthettek néhány hónapot.

*

A gyermekvédelem nemzetfenntartó jelentőségét a magyar társadalom mindig ismerte. Különösen azóta, amióta Széll Kálmán hatalmas egyéniségével valósággal kultuszt csinált a gyermekvédelemből, a magyar társadalomnak igen befolyásos és értékes tényezői álltak a gyermekvédelmi mozgalmak élére. A háború előtt se szeri, se száma nem volt a karitatív intézményeknek és bizonyos, hogy ha a háború közbe nem jön és a magyar társadalomnak éppen azok a rétegei nem szegényednek el, amelyek mindig a legtöbbet áldoztak anyagiakban és munkában egyaránt a gyermekvédelem ügyének, soha olyan katasztrófális helyzetbe a perifériákon élő proletárcsaládok gyermekei nem kerülhettek volna, mint amilyenbe a háború után jutottak.

A gyermekvédelem generálisai neveinek felsorolása nem tartozik ide. Azokról a társadalmi intézményekről, amelyek a gyermekvédelem szolgálatában állottak és álla-

nak Magyarországon, ennek a műnek külön fejezete számol be. Ennek a közleménynek a keretében is rá kell azonban mutatnunk arra a hatalmas és áldásos energiaforrásra, amelyet a magyar társadalmi gyermekvédelem szempontjából az Országos Gyermekvédő Liga és a Stefánia Szövetség jelent. Ez a két korszakos jelentőségű intézményünk joggal hivatkozhatik arra, hogy méltóan képviselte a magyar társadalmat a gyermeknyomor leküzdésére irányuló harcaiban. Amidőn a Liga húszéves fennállását ünnepelte, egyik alapítója működésének vezető gondolatát a következőkben körvonalazta:

– A társadalmi gyermekvédelmet a jótékonyág tiszteletreméltó, de lényegileg meddő zsákutcájából ki kell emelni és azt mint szociálpolitikai kötelességet kell céltudatosan teljesíteni az egész vonalon. Erre csak olyan szerv lehet hivatva, amely az állami gyermekvédelem kiegészítő intézménye és mint ilyen megoldhatja azokat a feladatokat, amelyekre az állami rendszer bürokratikus tagozódása és szűkös budgetje mellett képtelen. Emellett koncentrikusan meg kell szervezni úgy a karitatív, mint a patronázsszerű és jogvédelmi tevékenységet, foglalkozni kell a gyermekvédelem szociális, egészségügyi és közigazgatási problémáival, az oltalmat ki kell terjeszteni a legszélesebb határokig, tehát az anyagi elhagyatottság esetein kívül az erkölcsi züllés veszélyének kitett gyermekekre, sőt a bűnöző gyermekek és fiatalkorúak oltalmi kérdéseit is fel kell karolni. Röviden azt kell a zászlóra írni, hogy minden gyermeknek már fogantatása percétől elvitázhatatlan joga van a legjobb életfeltételekhez, amelyek a legmesszebbmenő boldoguláshoz vezetnek.

A Liga valóban ebben az emelkedett szellemben teljesítette mindenkor a kötelességét. És leginkább ennek a hatalmas intézményünknek köszönhető, hogy a magyar társadalom olyan tevékeny részt vehetett a gyermekvédelem munkájában. Semmi kétség, hogy az idők múlásával, amint a társadalom gazdasági ereje növekedni fog, fokozódni fog az a tevékenység is, amelyet a magyar társadalom anyagiakban és munkában egyaránt az elhagyott gyermekek érdekében kifejthet. Mert legyen bármily erős az állam és az államban az az akarat, hogy a gyermekvédelem problémáját maradék nélkül megoldja, a társadalomnak a gyermekvédelmi mozgalmakban való részvétele nélkül a gyermekmentés nagy, államra, hatóságra, társadalomra egyaránt kötelező munkája soha teljessé nem válhatik.